

Marcin Dochniak

Lotnictwo Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej jako instrument ochrony jej interesów w basenie Morza Bałtyckiego

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 1(17), 44-65

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AUTOR

mjr mgr inż. Marcin Dochniak

m.dochniak@aon.edu.pl

Afiliacja: Wydział Zarządzania i Dowodzenia, AON

LOTNICTWO SIŁ ZBROJNYCH FEDERACJI ROSYJSKIEJ JAKO INSTRUMENT OCHRONY JEJ INTERESÓW W BASENIE MORZA BAŁTYCKIEGO

Słowa kluczowe: lotnictwo, Federacja Rosyjska, siły zbrojne

Wstęp

Rozpad Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) spowodował zmianę uwarunkowań geopolitycznych w basenie Morza Bałtyckiego. Główny spadkobierca ZSRR, Federacja Rosyjska (FR), straciła znaczną część terytorium przyległego do przedmiotowego akwenu, a tym samym dostęp do wielu ważnych portów, co z kolei znacznie ograniczyło jej wpływy w tym rejonie Europy. W jej granicach pozostały tylko dwa bałtyckie porty: w Kaliningradzie i Sankt Petersburgu. Należy przy tym również pamiętać, że wszystkie „nowopowstałe” państwa bałtyckie tj. Litwa, Łotwa i Estonia, w odróżnieniu o pozostałych 12 byłych republik radzieckich, nie wstąpiły do Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) i wyraziły zdecydowanie wolę przystąpienia do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) i Unii Europejskiej (UE).

W początkowym okresie swojego istnienia FR za jeden z głównych celów polityki zagranicznej stawiała sobie zachowanie jako swojej strefy wpływów, państw powstałych na bazie byłych republik radzieckich. W dokumentach programowych tj. ustawie federalnej *O bezpieczeństwie*¹, zasadniczych założeniach doktryny wojennej FR² czy podstawowych założeniach polityki zagranicznej³, nie artykułowano szczególnego znaczenia akwenu Morza Bałtyckiego dla polityczno-militarnych interesów FR. Zwrócono jedynie

¹ Ustawa Federalna z dnia 5 marca 1992 roku *O bezpieczeństwie* (Федеральный закон „О безопасности”).

² Dekret Prezydenta FR nr 1833 z dnia 02.11.1993 roku *O zasadniczych założeniach doktryny wojennej Federacji Rosyjskiej* (УКАЗ от 2 ноября 1993 г. N 1833 ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ ВОЕННОЙ ДОКТРИНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ).

³ *Podstawowa koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej z dnia 23 kwietnia 1993 roku* (Основных положений концепции внешней политики Российской Федерации от 23 апреля 1993 года).

uwagę na budowanie relacji dobrosąsiedzkich⁴ oraz na stabilne relacje z innymi mocarstwami⁵, nie traktując ich w kategorii potencjalnego zagrożenia.

Sytuacja ta uległa jednak zmianie, a przyczyniła się do tego w dużej mierze polityka deprecjacji znaczenia FR na arenie międzynarodowej, prowadzona głównie przez Stany Zjednoczone i część państw Europy Zachodniej⁶. Rozszerzenie NATO w 1999 r. o Polskę, a w 2004 r. również o Litwę, Łotwę i Estonię, stanowiło impuls do podjęcia przez Rosję działań mających na celu wzmocnienie jej pozycji w akwenie Morza Bałtyckiego. Dodatkowym asumptem stała się również niemiecko-rosyjska inicjatywa, a następnie budowa gazociągu po dnie Bałtyku, którego ochronę należy zaliczyć do ważnych interesów rosyjskich. W konsekwencji, w celu podkreślenia swojej obecności w rejonie Bałtyku stosowne zapisy, jako regionalne priorytety, zawarte zostały w koncepcji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej, zatwierdzonej przez W. Putina 12 lutego 2013 roku⁷.

Powyższe zmiany znalazły swoje odzwierciedlenie również w szeregu działań mających na celu odbudowę i wzmocnienie siły militarnej obwodu kaliningradzkiego, będącego wysuniętą około 600 km na zachód enklawą FR. Uważany w czasach ZSRR za najbardziej zmilitaryzowany obszar w Europie⁸, w ostatniej dekadzie XX i pierwszej dekadzie XXI wieku stracił on na swojej sile militarnej, czego przejawem był drastyczny spadek liczby żołnierzy z 200 000 w 1990 r., 18 000 w 2 000 r., do 8 600 w roku 2008⁹. Włącznie w ramach tzw. *reformy sierdiukowa*¹⁰, dotychczas autonomicznego obwodu w struktury Zachodniego Okręgu Wojskowego, szereg inwestycji w infrastrukturę, wzrost ilości ćwiczeń i szkoleń oraz obecności wojskowej w rejonie Morza Bałtyckiego, szczególnie rosyjskiego lotnictwa, stały się przejawem zachodzących zmian.

Wyartykułowane wcześniej ograniczenia w ilości posiadanych przez FR bałtyckich portów oraz fakt, że Morze Bałtyckie należy uznać za akwen o utrudnionym dostępie (cieśniny duńskie), stosunkowo płytki i niekorzystny do prowadzenia dużych operacji morskich, w sposób naturalny przesunęły

⁴ K. Malak, *Polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne Rosji*, Biuro Prasy i Informacji MON, Warszawa, 1996, s. 35.

⁵ Zob. *Koncepcja Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej z 1997 roku* (Концепция национальной безопасности Российской Федерации Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 17 декабря 1997 г. N 1300).

⁶ A. Bryc, *Koncepcja bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej*, [w:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, 2008, s. 66.

⁷ Концепция внешней политики Российской Федерации Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 12 февраля 2013 г.

⁸ A. Bryc, *Koncepcja...*, s. 62.

⁹ R.E. Kanet, *Russia Re-Emerging Great Power*, Palgrave Macmillan, New York, 2007, s. 131.

¹⁰ Nazwa pochodzi od nazwiska jej autora, ówczesnego Ministra Obrony Narodowej Federacji Rosyjskiej Anatolija Sierdiukowa.

wysiłek z marynarki wojennej (MW) na stronę sił powietrznych (SP), a konkretnie lotnictwa. To właśnie ono ze względu na swoją charakterystykę (m.in. zasięg, możliwość szybkiej zmiany wysiłku i kierunku działań, dużą siłę rażenia i relatywnie niskie koszty¹¹) okazało się najbardziej odpowiednim środkiem do zaznaczenia przez FR swojej obecności militarnej w rejonie Morza Bałtyckiego.

Zmiany w prowadzonej przez FR polityce zagranicznej oraz wykorzystywanie, jako jednego ze środków do jej realizacji sił zbrojnych (SZ), a w szczególności lotnictwa, skłoniły autora do podjęcia badań nad znaczeniem lotnictwa jako instrumentu ochrony rosyjskich interesów w basenie Morza Bałtyckiego.

Biorąc pod uwagę powyższe, celem niniejszego artykułu jest zidentyfikowanie znaczenia lotnictwa SZ FR jako instrumentu ochrony rosyjskich interesów w basenie Morza Bałtyckiego. Tym samym treści w nim zawarte są próbą odpowiedzi na pytanie problemowe: W jaki sposób lotnictwo SZ FR jest wykorzystywane do ochrony interesów FR w rejonie Morza Bałtyckiego?

Aby uzyskać odpowiedź na tak sformułowane pytanie niezbędnym było rozważenie, jakie funkcje¹² mogą pełnić środki militarne w prowadzeniu polityki zagranicznej państwa. Następnie przeanalizowano, poprzez pryzmat tych funkcji, zapisy dokumentów normatywnych dotyczących polityki zagranicznej i bezpieczeństwa państwa, w kontekście zadań lotnictwa SZ FR. W kolejnym kroku dokonano estymacji lotniczego potencjału SZ FR w rejonie Morza Bałtyckiego, przy uwzględnieniu jego zadań, jako instrumentu ochrony rosyjskich interesów w przedmiotowej strefie. W ostatnim zaś etapie, w oparciu o przykłady aktywności lotnictwa SZ FR, zaprezentowano ocenę ich znaczenia dla ochrony interesów FR w rejonie Morza Bałtyckiego.

Funkcje sił zbrojnych jako narzędzia ochrony interesów państwa

Od chwili tworzenia pierwszych struktur wojskowych jednym z ich kluczowych zadań było bezsprzecznie wspieranie polityki kreowanej autorytarnie przez wodza plemiennego, króla czy władcę, który jednocześnie pełnił rolę głównodowodzącego. Trudno byłoby zatem dopatrzeć się rozdziału na cele polityczne i militarne, gdyż kreowane jednoosobowo przenikały się wzajemnie. Wraz z rozwojem społeczeństwa stan ten ulegał zmianie, jednakże

¹¹ J. A. Shaud, *Air Force Strategy Study 2020-2030*, Air University Press, Maxwell, 2011, s. 16.

¹² Autor, na potrzeby niniejszego artykułu, przyjął następującą definicję funkcji: *zbiór potencjalnych, zwykle powtarzalnych i typowych działań pozostających w ścisłym związku z celem (sensem) istnienia instytucji*. Zob. B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, SCHOLAR, Warszawa, 2006, s. 27.

nadal siły zbrojne odgrywały wiodącą rolę jako narzędzie do osiągnięcia zamierzonych celów politycznych. Zmiany te następowały w rytmie ewolucji sztuki wojennej, a dokładnie strategii.

Jak zauważa C. von Clausewitz *wojna jest jedynie kontynuacją polityki przy wykorzystaniu innych środków*¹³, a M. Walzer odnosząc się do tych słów dodaje, że *polityka to kontynuacja wojny innymi środkami*¹⁴. B. Balcerowicz zwraca uwagę na to, że by móc w pełni zrozumieć miejsce i rolę SZ w polityce państwa, należy rozpoznać i zrozumieć relacje zachodzące między polityką i jej narzędziami. Według niego, za najważniejsze instrumenty polityki należy uznać środki: dyplomatyczne wraz z dyplomacją, ekonomiczne i militarne¹⁵. Mając powyższe na uwadze można postawić tezę, że SZ i groźba ich użycia w celu osiągnięcia zamierzonych celów, stanowią jedno z najważniejszych narzędzi w prowadzeniu polityki zagranicznej państwa.

Funkcji, zadań i miejsca sił zbrojnych, jako narzędzia ochrony interesów danego państwa, należy szukać kolejno w celach strategii bezpieczeństwa, strategii obronnej i w końcu w strategii wojskowej¹⁶. Najogólniej można powiedzieć, że *siły zbrojne służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic*¹⁷. Zadanie to może być realizowane w różnoraki sposób, gdyż siła militarna ma różne znaczenie, szczególnie w odniesieniu do polityki zagranicznej, w stanie pokoju, kryzysu czy wojny¹⁸.

Istnieje szereg różnych podziałów i podejść do kwestii roli SZ i ich wykorzystania jako narzędzia ochrony interesów państwa, prezentowanych przez różnych autorów zajmujących się tą problematyką. W ocenie autora niniejszej publikacji najważniejszym będzie przyjęcie tych zaproponowanych przez D. Proektora¹⁹ w jego rozważaniach nad politycznymi funkcjami siły militarnej²⁰.

Pierwszą z nich jest bezpośrednio wykorzystanie siły militarnej²¹ rozumiane jako użycie SZ do prowadzenia walki zbrojnej, czyli najbardziej istotnego i najważniejszego rodzaju zbrojnych działań wojennych²². Walka

¹³ C. Clausewitz, *O wojnie*, Helion, Gliwice, 2013, s. 22.

¹⁴ M. Walzer, *Spór o wojnę*, Muza, Warszawa, 2006, s. 7.

¹⁵ B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, SCHOLAR, Warszawa, 2006, s. 21.

¹⁶ B. Balcerowicz, *Siły...*, s. 24-25.

¹⁷ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 02.04.1997 roku*, art. 26, ust. 1.

¹⁸ B. Balcerowicz, *Siły...*, s. 24.

¹⁹ D. Proektor, *Siła militarna we współczesnym świecie*, MON, Warszawa, 1985.

²⁰ Pomimo tego, że zostały one opublikowane 30 lat temu nie straciły na aktualności szczególnie mając na uwadze obecną sytuację geopolityczną i coraz mocniej zaznaczający się powrót do bilateralnego podziału świata.

²¹ Tamże, s. 108.

²² S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Bellona, Warszawa, 1993, s. 21.

zbrojna to nic innego jak *bezpośrednie starcie zgrupowań wojsk, to wzajemne destrukcyjne oddziaływanie za pomocą posiadanych środków rażenia, to przede wszystkim fizyczne niszczenie i psychologiczne obezwładnianie przeciwnika, jako przeszkody na drodze do celu*²³.

Kolejna funkcja to podtrzymywanie równowagi sił²⁴, nazywana również parytetem sił²⁵, polegająca na zachowaniu *status quo* w zakresie potencjału militarnego. Jej rola jest tym istotniejsza im większe napięcie polityczne panuje pomiędzy danymi państwami, bądź w danym regionie. Określana jest nie tylko przez czynniki wojskowe, ale również składa się na nią *poziom rozwoju ekonomiki, nauki, technologii oraz inne wskaźniki, które w sumie dają wyobrażenie o jej istnieniu lub jej braku*²⁶.

Bardzo istotną formą wykorzystania SZ jest ich użycie w funkcji środka nacisku politycznego w czasie rokowań, pertraktacji czy negocjacji umów międzynarodowych. Jest ona swego rodzaju kompilacją funkcji siły militarnej, które zostaną omówione poniżej i może być nawet postrzegana jako nadrzędna względem nich. Wiąże się ona z wykorzystaniem przez państwo potęgi militarnej dla osiągania założonych celów, a tym samym, w przypadku niepowodzenia może wywołać znaczne i niekiedy trudne do przewidzenia skutki, nie tylko w sferze politycznej ale również społecznej²⁷.

Działalność SZ w postaci manewrów wojskowych, jako forma demonstracji siły²⁸, to kolejny sposób ich wykorzystania do ochrony interesów państwa. Prowadzone na szeroka skalę i z dużym rozmachem ćwiczenia i manewry wojskowe mają na celu wywarcie presji politycznej na państwo, w pobliżu którego granic mają miejsce. Funkcja ta jest uszczegółowieniem i kontynuacją poprzedniej, a co znamienne i z czego wynika jej waga, może stanowić preludeum do działań wojennych²⁹.

Kolejną funkcją jest tzw. obecność wojskowa³⁰, związana z czasowym lub stałym rozmieszczeniem SZ w rejonach zapalnych lub ważnych z politycznego punktu widzenia. Jedną z najbardziej rozpowszechnionych jej form są bazy na terytorium innych krajów, których przeznaczeniem jest: stanowienie zagrożenia dla kraju uważanego za przeciwnika; wywieranie wpływu na politykę państwa, na którego terytorium się znajdują; stanowienie potencjalnych obiektów wysiłku militarnego na wypadek konfliktu zbrojnego³¹. Co

²³ Tamże, s. 16.

²⁴ D. Proektor, *Sita...*, s. 109.

²⁵ B. Balcerowicz, *Sity...*, s. 28.

²⁶ D. Proektor, *Sita...*, s. 111.

²⁷ Por. tamże, s. 112-113.

²⁸ Tamże, s.114-116.

²⁹ Sytuacja taka miała miejsce np. w 1939 r. gdy po przeprowadzonych w pobliżu polskiej granicy ćwiczeniach Niemcy rozpoczęły wojnę. Analogicznie siły rosyjskie po ćwiczeniu Kaukaz-2008 przystąpiły do tzw. wojny sierpniowej z Gruzją.

³⁰ D. Proektor, *Sita...*, s. 116.

³¹ D. Proektor, *Sita...*, s. 117.

istotne, w odróżnieniu od ćwiczeń i manewrów (w tym tych prowadzonych na terytorium sojuszników), jest to sposób oddziaływania cechujący się względną długotrwałością.

Ważną możliwością wykorzystania potencjału militarnego do osiągania celów polityki zagranicznej jest ingerencja pośrednia³², obejmująca szereg działań niezwiązanych z bezpośrednim zaangażowaniem w prowadzenie walki zbrojnej, takich jak dostawy broni, remontowanie infrastruktury wojskowej czy szkolenie SZ podmiotu, którego działania państwo chce wesprzeć, by uzyskać dla siebie korzyść na arenie międzynarodowej. Zastosowanie tej funkcji ma miejsce szczególnie w czasie narastania sytuacji kryzysowej, a jej cechą charakterystyczną jest kompleksowość i wielorakość podejmowanych działań. Stosowana może być w powiązaniu ze środkami dyplomatycznymi, psychologicznymi czy ekonomicznymi.

Nie bez znaczenia pozostaje również wykorzystanie czynnika geostrategicznego³³, rozumianego jako próba wywierania nacisku, poprzez narzucanie stronie przeciwnej własnego wyobrażenia o strategicznej strukturze militarnej, by w efekcie, w określonym stopniu, oddziaływać na jej politykę. Bywa ono często powiązane ze wspomnianą wcześniej obecnością wojskową, która wykorzystywana jest do zajęcia jak najkorzystniejszych, z punktu widzenia potencjalnych działań, pozycji wyjściowych do ich prowadzenia. Studiując historię wojen oraz ewolucję w sztuce wojennej, w sposób jednoznaczny możemy się przekonać, jak istotnym jest wykorzystanie tej właśnie funkcji, która właściwie zastosowana może skłonić nawet teoretycznie silniejszego adwersarza do ustępstw.

Kolejną metodą wykorzystania SZ do ochrony interesów państwa jest użycie ich jako środka zamierzonego wzmaganania napięcia³⁴ np. poprzez wyolbrzymianie zagrożenia militarnego ze strony państwa, na które chcemy oddziaływać. Eskalacja napięć tym spowodowana ma doprowadzić do konsolidacji różnych podmiotów (środowisk, państw) i podjęcia działań, na których nam zależy. Jest to również funkcja, za pomocą której przerysowując zagrożenie zewnętrzne, władze mogą oddziaływać na nastroje wśród własnego społeczeństwa w celu uzyskania poparcia działań prowadzonych na arenie międzynarodowej.

Przedostatnią wymienianą przez D. Proektora funkcją jaką mogą pełnić SZ jako narzędzie ochrony interesów państwa jest wykorzystanie ich w celu umocnienia jedności w *tonie sojuszników*³⁵. Wzajemne uzależnienie szczególnie w aspekcie militarnym w sposób oczywisty przekłada się na konieczność prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej przez państwa, których

³² Tamże, s. 118.

³³ Tamże, s. 119.

³⁴ Tamże, s. 124.

³⁵ D. Proektor, *Siła...*, s. 128.

ono dotyczy. Bywa ona często powiązana i realizowana poprzez wykorzystanie innych z funkcji siły militarnej np. wspólne manewry i demonstracje siły czy obecność wojskową. Rozmieszczenie wojsk sojuszniczych i przekazanie odpowiedzialności za realizację zadań (np. w ramach sojuszniczego systemu obrony powietrznej) na terytorium danego państwa, z jednej strony podnosi jego potencjał militarny, a z drugiej umacnia wzajemne relacje i zależności sojusznicze.

I wreszcie, ostatnią funkcją przypisywaną SZ i zarazem jedną z najważniejszych wśród wymienionych jest odstraszenie³⁶. Opiera się ono przede wszystkim na czynniku materialnym tzn. *trzeba mieć środki o dużej sile niszczenia, bardzo dokładne i o dużej zdolności przenikania*³⁷, których potencjalne użycie do osiągnięcia założonych celów musi być brane nieustannie pod uwagę w trakcie prowadzenia działań z zakresu polityki zagranicznej. Wyróżnić można odstraszenie z wykorzystaniem potencjału konwencjonalnego oraz niekonwencjonalnego, czyli broni masowego rażenia. Znaczenie drugiego z nich, ze względu na relatywnie niskie prawdopodobieństwo jego użycia, w przeciągu ostatnich dwudziestu lat znacznie spadło i jest raczej traktowane jako działanie ostatniej szansy. Dla przykładu: *Federacja Rosyjska zachowuje dla siebie prawo użycia broni nuklearnej w odpowiedzi na użycie przeciw niej i (lub) jej sojusznikom broni nuklearnej oraz innych rodzajów broni masowego rażenia, a także w przypadku agresji przeciw Federacji Rosyjskiej z użyciem broni konwencjonalnej, gdy zagrożone jest samo istnienie państwa*³⁸.

Analizując kolejno wszystkie wyżej wymienionych funkcje jakie mogą pełnić SZ jako narzędzie ochrony interesów państwa należy stwierdzić, że w odniesieniu do wielu z nich to właśnie lotnictwo będzie elementem kluczowym i pozwalającym na znaczną elastyczność w działaniu. Stanowi ono narzędzie odstraszenia (szczególnie statki powietrzne będące potencjalnymi nosicielami broni atomowej), demonstracji siły czy wzmaganie napięcia. Jego rozmieszczenie czy *obecność wojskowa* mogą stanowić znaczący argument w negocjacjach lub być użyte do wzmocnienia sojuszu bądź koalicji.

Reasumując, siły militarne mogą pełnić szereg różnych funkcji w kontekście wspierania polityki zagranicznej państwa. Funkcje te są w dużej mierze ze sobą powiązane i poprzez realizację jednej możemy również realizować w jakimś stopniu inną z nich. Na szczególną uwagę, w odniesieniu do

³⁶ Tamże, s. 129.

³⁷ A. Beaufre, *Wstęp do strategii*, MON, Warszawa, 1965, s. 91.

³⁸ Военная доктрина Российской Федерации Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 25 декабря 2014 г.(w artykule każdorazowo odnosząc się do przedmiotowego dokumentu wykorzystano jego tłumaczenie autorstwa M. Rynkiewicza i M. Magnuszewskiego z Centralnej Grupy Działań Psychologicznych w Bydgoszczy).

czasu pokoju, zasługują zwłaszcza funkcja SZ jako środka nacisku politycznego, łącząca w sobie większość pozostałych, oraz będąca dla niej swego rodzaju przeciwwagą i buforem bezpieczeństwa w jej stosowaniu, funkcja odstraszania. Należy przy tym zaznaczyć, że to właśnie lotnictwo stanowi w obecnych uwarunkowaniach geopolitycznych dobre narzędzie do ich realizacji.

Zasadnicze zadania lotnictwa Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej

Podstawowym dokumentem normującym zasady istnienia i funkcjonowania każdego państwa demokratycznego jest jego konstytucja. W przypadku Rosji została ona przyjęta w ogólnonarodowym referendum 12 grudnia 1993 roku³⁹. Z analizy jej zapisów wynika, że zasadniczą rolę w odniesieniu do rozważanych zagadnień przypisano Prezydentowi Federacji Rosyjskiej, który określa podstawowe kierunki wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa⁴⁰, kieruje polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej⁴¹, a jednocześnie jest Najwyższym Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej⁴².

SZ FR zostały utworzone, w oparciu o deklarację suwerenności FR i wspomnianą już wcześniej federalną ustawę *O bezpieczeństwie*, Dekretem Prezydenta Borysa Jelcyna nr 466 z dnia 07.05.1992 roku *O utworzeniu Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej*⁴³. W tym pięciopunktowym dokumencie nie zawarto szczegółowych zadań dla poszczególnych rodzajów SZ czy rodzajów wojsk. W swojej ogólności stwierdza on jedynie, że siły zbrojne mogą zostać użyte dla ochrony wolności i niezależności oraz w celu zapewnienia bezpieczeństwa i suwerenności Rosji.

W przypadku FR dokumentem, w którym najpełniej określono zadania SZ, w tym lotnictwa, jest Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej zatwierdzona przez Prezydenta FR Władimira Putina 25 grudnia 2014 roku⁴⁴. Dlatego to właśnie na niej oparte zostaną dalsze rozważania, a jej zapisy zostaną przeanalizowane przez pod kątem zadań lotnictwa SZ FR w kontekście funkcji siły militarnej jako narzędzia ochrony interesów państwa.

³⁹ Конституция Российской Федерации принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г., A. Kubik (tłum.), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, 2000, publikacja dostępna online: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/rosja> [dostęp: 18.12.2015].

⁴⁰ *Konstytucja Federacji Rosyjskiej*, art. 80, pkt 3.

⁴¹ Tamże, art. 88, ppkt a.

⁴² Tamże, art. 87.

⁴³ Указ от 7 мая 1992 г. N 466 о создании вооруженных сил российской федерации.

⁴⁴ Военная доктрина Российской Федерации Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 25 декабря 2014 г.

Spośród głównych zadań przypisanych w Doktrynie Wojennej FR siłom zbrojnym istnieje szereg, do realizacji których predysponowane jest lotnictwo. Niezaprzeczalnie należą do nich:

1) odpieranie, w czasie wojny, agresji skierowanej przeciw Federacji Rosyjskiej i jej sojusznikom, zadawanie strat wojskom (siłom) agresora, zmuszenie go do zaprzestania działań bojowych na warunkach odpowiadających interesom Federacji Rosyjskiej;

2) ochrona suwerenności terytorialnej całości Federacji Rosyjskiej i nie-naruszalności jej terytorium;

3) strategiczne (nuklearne i konwencjonalne) powstrzymywanie, w tym zapobieganie konfliktom zbrojnym;

4) ostrzeganie Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej o ataku powietrzno-kosmicznym;

5) zapewnienie obrony powietrzno-kosmicznej najważniejszych obiektów Federacji Rosyjskiej i gotowości do odparcia uderzeń środków napadu powietrzno-kosmicznego;

6) ochrona i obrona ważnych obiektów państwowych i wojskowych, obiektów komunikacyjnych i ładunków specjalnych;

7) udział w operacjach wsparcia (ustanowienia) międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, przyjęcie środków dla zapobiegania (likwidacji) zagrożenia dla pokoju, tłumienie aktów agresji (naruszenia pokoju) na podstawie postanowień Rady Bezpieczeństwa ONZ lub innych organów, mających prawo podejmować takie decyzje zgodnie z prawem międzynarodowym;

8) walka z piractwem, zapewnienie bezpieczeństwa transportu wodnego;

9) zapewnienie bezpieczeństwa działalności gospodarczej Federacji Rosyjskiej na wodach światowych;

10) zabezpieczenie narodowych interesów Federacji Rosyjskiej w Arktyce.

Zdziwienie może budzić fakt, że wśród zadań dla lotnictwa wymienione zostały walka z piractwem, zapewnienie bezpieczeństwa transportu wodnego oraz zapewnienie bezpieczeństwa działalności gospodarczej Federacji Rosyjskiej na wodach światowych. Wydawać by się mogło, że są to zadania, które typowo wpisują się w przeznaczenie MW. Oczywiście należy przyznać, że MW będzie partycypowała w ich realizacji, jednakże lotnictwo odgrywa w nich niemniej istotną, a w niektórych sytuacjach nawet ważniejszą rolę. Powody takiego stanu rzeczy zostały opisane przez J.O. Possa⁴⁵ w jego opracowaniu dotyczącym znaczenia potencjału powietrznego w polityce. Zwraca on uwagę na szereg zalet lotnictwa w stosunku do MW,

⁴⁵ J.O. Poss, *Air Power: The New Gunboat Diplomacy?*, Naval War College R.I., Newport, 1994.

w kontekście ich użycia, jako narzędzia do prowadzenia polityki zagranicznej.

Jako pierwszą z nich wymienia on szybkość, gdyż lotnictwo jest w stanie podjąć działania w przeciągu godzin, a nie jak MW w przeciągu dni czy tygodni od zaistnienia takiej konieczności. Kolejną jest zasięg, z uwagi na możliwość wielokrotnego tankowania w powietrzu, lotnictwo, w przeciwieństwie do MW, jest w stanie dotrzeć na dowolny teatr działań. Następną zaletą są dużo mniejsze w porównaniu z MW wymagania z zakresu logistyki. Jako kolejną wymienia zasoby osobowe rozumiane jako konieczność zaangażowania do prowadzenia działań powietrznych, w porównaniu z morskimi, znacznie mniejszej liczby personelu. Przedostatnią wymienianą przez Possa zaletą jest śmiertelność wynikająca z tego, że lotnictwo dysponuje największą, spośród wszystkich formacji siłowych, skoncentrowaną siłą ognia przy jednoczesnej precyzji jego prowadzenia, co w efekcie pozwala razić każdy potencjalny cel. Jako ostatnią zaletę wymienia niskie ryzyko ewentualnych strat w ludziach ze względu na wykorzystywanie zaawansowanej technologii np. *stealth* oraz możliwość rażenia celów samemu pozostając poza zasięgiem ich oddziaływania. Jak zauważa, dla porównania, MW jest podatna na oddziaływanie rakiet dalekiego zasięgu oraz miny, co w razie wystąpienia naraża na ryzyko ogromną liczbę marynarzy⁴⁶.

Analizując wymienione powyżej główne zadania SZ, do realizacji których lotnictwo wykorzystywane jest jako jeden z zasadniczych o ile nie najważniejszy wykonawca, a także mając na uwadze jego rolę jako narzędzia ochrony interesów państwa (wg. D. Proektora) można dopatrzeć się między nimi wielu wzajemnych zależności. Dla przykładu odpięcie agresji to przecież nic innego, jak bezpośrednie wykorzystanie siły militarnej. Ochronę suwerenności należy rozumieć jako zadanie kompleksowe tj. i polityczne, i militarne, do którego wykorzystywana jest pełna gama środków zarówno siłowych jak i dyplomatycznych. Strategiczne powstrzymanie, w tym zapobieganie konfliktom zbrojnym, realizuje się m.in. poprzez odstraszenie, podtrzymywanie równowagi sił czy tzw. *obecność wojskową*. Przykłady można mnożyć, dlatego w Tabeli 1. przedstawiono wzajemne powiązania funkcji jakie może odgrywać lotnictwo jako narzędzie ochrony interesów państwa, z zadaniami wynikającymi z Doktryny Wojennej FR.

⁴⁶ Tamże, s. 4-5.

Tabela 1. Możliwe funkcje lotnictwa jako narzędzia prowadzenia polityki zagranicznej, a jego zadania wynikające z Doktryny Wojennej FR

Funkcje SZ	Zadania lotnictwa SZ FR wynikające z Doktryny Wojennej FR
bezpośrednie wykorzystanie siły	1) odpieranie agresji; 2) ochrona suwerenności; 3) strategiczne powstrzymywanie; 5) ochrona i obrona powietrzno-kosmiczna; 6) ochrona i obrona obiektów i ładunków specjalnych; 8) walka z piractwem, bezpieczeństwo transportu;
podtrzymywanie równowagi sił	3) strategiczne powstrzymywanie; 5) ochrona i obrona powietrzno-kosmiczna; 6) ochrona i obrona obiektów i ładunków specjalnych; 7) udział w operacjach międzynarodowych; 8) walka z piractwem, bezpieczeństwo transportu; 9) zapewnienie bezpieczeństwa działalności gospodarczej na wodach światowych;
środek nacisku politycznego	2) ochrona suwerenności; 3) strategiczne powstrzymywanie; 9) zapewnienie bezpieczeństwa działalności gospodarczej na wodach światowych; 10) zabezpieczenie narodowych interesów FR w Arktyce;
manewry wojskowe jako forma demonstracji siły	2) ochrona suwerenności; 5) ochrona i obrona powietrzno-kosmiczna; 9) zapewnienie bezpieczeństwa działalności gospodarczej na wodach światowych; 10) zabezpieczenie narodowych interesów FR w Arktyce;
obecność wojskowa	(2) ochrona suwerenności; (3) strategiczne powstrzymywanie; (5) ochrona i obrona powietrzno-kosmiczna; (8) walka z piractwem, bezpieczeństwo transportu; (9) zapewnienie bezpieczeństwa działalności gospodarczej na wodach światowych; (10) zabezpieczenie narodowych interesów FR w Arktyce;
ingerencja pośrednia	2) ochrona suwerenności; 7) udział w operacjach międzynarodowych; 8) walka z piractwem, bezpieczeństwo transportu;
wykorzystanie czynnika geo-strategicznego	2) ochrona suwerenności; 3) strategiczne powstrzymywanie; 5) ochrona i obrona powietrzno-kosmiczna; 6) ochrona i obrona obiektów i ładunków specjalnych; 9) zapewnienie bezpieczeństwa działalności gospodarczej na wodach światowych; 10) zabezpieczenie narodowych interesów FR w Arktyce;

Funkcje SZ	Zadania lotnictwa SZ FR wynikające z Doktryny Wojennej FR
jako środek zamierzonego wzmagania napięcia	2) ochrona suwerenności; 3) strategiczne powstrzymywanie; 10) zabezpieczenie narodowych interesów FR w Arktyce;
umocnienie jedności w "łonie sojuszników"	1) odpieranie agresji; 2) ochrona suwerenności; 7) udział w operacjach międzynarodowych; 8) walka z piractwem, bezpieczeństwo transportu;
odstraszenie	2) ochrona suwerenności; 3) strategiczne powstrzymywanie; 8) walka z piractwem, bezpieczeństwo transportu; 9) zapewnienie bezpieczeństwa działalności gospodarczej na wodach światowych; 10) zabezpieczenie narodowych interesów FR w Arktyce.

Źródło: Opracowanie własne.

Z powyższego jednoznacznie wynika, że niemalże wszystkie zadania zapisane w Doktrynie Wojennej FR, będące w obszarze odpowiedzialności lotnictwa jako ich wykonawcy, w sposób bezsprzeczny wpisują się w rolę jakie może ono odgrywać jako narzędzie ochrony interesów państwa. Taka sytuacja pozwala na wykorzystanie potencjału lotnictwa do kreowania polityki zagranicznej pozostając w zgodzie z zadaniami mu przypisanymi.

Reasumując, nie sposób nie zauważyć wzajemnych zależności pomiędzy zadaniami lotnictwa wynikającymi z Doktryny Wojennej FR, a funkcjami SZ jako narzędzia prowadzenia polityki zagranicznej. W dużej mierze przenikają się one wzajemnie oraz co szczególnie znamienne, realizacja niektórych zadań wpisuje się w realizację kilku, bądź jak w przypadku ochrony suwerenności we wszystkie funkcje siły militarnej.

Lotniczy potencjał Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej w rejonie Morza Bałtyckiego

Na obecny kształt lotnictwa SZ FR miało wpływ szereg kolejnych zmian i reform zachodzących na przestrzeni ostatnich dwóch dekad. Dotyczyły one struktur organizacyjnych jak i administracyjnych. W 1997 r. z połączenia ówczesnych Sił Powietrznych i Wojsk Obrony Powietrznej, z których oba miały w wyposażeniu lotnictwo, a ich zadania często się pokrywały, utworzono „nowe” Siły Powietrzne, które następnie w 2003 r. przyjęły w swoje podporządkowanie lotnictwo armijne (lotnictwo wojsk lądowych). Dokonano również gruntownej zmiany podziału administracyjnego FR przechodząc z początkowo 8 poprzez 6 a obecnie, od 2010 roku, do 4 okręgów wojskowych. Lotnictwo dyslokowane na ich obszarze znalazło się w podporządkowaniu operacyjnym dowódców poszczególnych okręgów.

Na podstawie ostatniej z reform, która weszła w życie 1 sierpnia 2015 roku, utworzono Siły Powietrzno-Kosmiczne⁴⁷, w podporządkowaniu których znalazły się Wojska Kosmiczne⁴⁸, Wojska Obrony Powietrznej i Przeciwraкетowej⁴⁹ oraz Siły Powietrzne⁵⁰ z lotnictwem w składzie. Zmianie uległa również struktura samych SP, tzn. w miejsce czterech Dowództw Sił Powietrznych i Obrony Powietrznej przywrócono, istniejące do 2009 roku, Armie Sił Powietrznych i Obrony Powietrznej (SPiOP). Co istotne, lotnictwo SP FR podzielone jest względem misji i zadań na lotnictwo dalekiego zasięgu (LDZ), frontowe (LF), transportowe (LTr) oraz lotnictwo armijne (LA). W skład każdego z nich mogą wchodzić samoloty i śmigłowce szturmowe, rozpoznawcze, transportowe, myśliwskie, wielozadaniowe, bombowe i specjalne. Ponadto, lotnictwo występuje również w strukturach Marynarki Wojennej FR, jako Lotnictwo Morskie (LM). W jego składzie występują samoloty i śmigłowce zwalczania okrętów podwodnych (ZOP), zwalczania okrętów nawodnych, rozpoznawcze, patrolowe, specjalne, myśliwskie jak również transportowe⁵¹.

Lotnictwo SZ FR to około 2 450 samolotów i ponad 1 200 śmigłowców, z czego SP dysponują około 2 300 samolotami i około 1 000 śmigłowców różnych typów. Zasadnicza ich część znajduje się w strukturach poszczególnych Armii SPiOP natomiast pozostałe podporządkowane są pod Dowództwo LTr oraz Dowództwo LDZ. LM znajdujące się w bezpośrednim podporządkowaniu Dowódców poszczególnych flot to dodatkowo około 150 samolotów i około 200 śmigłowców różnego typu. Niemniej jednak tylko około

⁴⁷ Воздушно-космические силы.

⁴⁸ Космические войска.

⁴⁹ Войска ПВО и ПРО.

⁵⁰ Военно-воздушные силы.

⁵¹ Na podstawie informacji z oficjalnej strony Ministerstwa Obrony FR, <http://www.mil.ru> [dostęp: 16.12.2015].

60% wszystkich wymienionych samolotów i śmigłowców należy uznać za gotowe do bojowego użycia⁵².

Zasadnicze znaczenie, w kontekście rozważanej problematyki, będzie miało lotnictwo dyslokowane w części europejskiej FR, a w szczególności Zachodniego Okręgu Wojskowego (ZOW) i wchodzącego w jego skład Obwodu Kaliningradzkiego. Wśród głównych elementów posiadających w swoim składzie lotnictwo, dyslokowanych na terenie ZOW, należy wymienić 6. Armię SPiOP oraz LM Floty Bałtyckiej i Floty Północnej. Ponadto, z uwagi na jego specyfikę oraz możliwość użycia na dowolnym kierunku działań należy również uwzględnić potencjał będący w dyspozycji Dowództw LDZ i LTr oraz eskadrę lotnictwa wczesnego wykrywania i naprowadzania (WWiN), wchodzącą formalnie w skład 610 Centrum Szkolenia Pilotów (m. Iwanowo).

6 Armia SPiOP dysponuje potencjałem w sile 15 eskadr lotnictwa myśliwskiego, 5 eskadr lotnictwa bombowego, 3 eskadr lotnictwa rozpoznawczego, eskadry walki elektronicznej, eskadry lotnictwa transportowego, 6 eskadr śmigłowców bojowych oraz 6 eskadr śmigłowców transportowych⁵³. W jej wyposażenie wchodzi łącznie ponad 460 różnego typu samolotów i śmigłowców⁵⁴. LM Floty Bałtyckiej, dyslokowane w całości na terytorium Obwodu Kaliningradzkiego, składa się z eskadry śmigłowców ZOP (m. Donskoje) oraz eskadry lotnictwa transportowego (m. Chrabrowo). W podporządkowaniu Floty Północnej znajdują się natomiast 2 eskadry lotnictwa myśliwskiego oraz 5 eskadr lotnictwa ZOP⁵⁵.

Wymieniony potencjał może teoretycznie⁵⁶ uzupełnić 141 bombowców strategicznych różnego typu i około 20 samolotów tankowania powietrznego Il-78/Il-78M podległych Dowództwu LDZ, 16 eskadr ciężkich samolotów transportowych, w liczbie około 140 samolotów różnego typu⁵⁷, podporządkowanych pod Dowództwo LTr. oraz 19 samolotów WWiN typu A-50/A-50U⁵⁸.

Uogólniając, potencjał lotniczy SZ FR, którego użycie należy brać pod uwagę w kontekście wykorzystania go jako narzędzia ochrony jej interesów w rejonie Morza Bałtyckiego stanowi 46 eskadr w sile około 600 różnego rodzaju statków powietrznych. Dodatkowo działania te może wspierać, przy

⁵² *The Military Balance 2014*, International Institute of Strategic Studies (IISS), 2014, s. 180-192.

⁵³ Tamże, s. 187.

⁵⁴ Tamże, s. 187-188.

⁵⁵ Tamże, s. 187.

⁵⁶ Prawdopodobieństwo użycia całości na jednym kierunku strategicznym jest znikomo małe z uwagi zarówno na dyslokację jak i na zadania na pozostałych kierunkach potencjalnego zagrożenia.

⁵⁷ Z czego zasadniczą część stanowią samoloty typu Il-76MD.

⁵⁸ *The Military...*, s. 186.

założeniu zaangażowania tylko 25% posiadanego potencjału na omawianym kierunku, łącznie około 80 samolotów LDZ, LTr, tankowania powietrznego i WWiN.

Reasumując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że SZ FR dysponują potencjałem lotniczym zdolnym do realizacji przewidzianych dla niego zadań wynikających z Doktryny Wojennej FR. Pomimo, że lotnictwo na stałe dyslokowane w Obwodzie Kaliningradzkim stanowi tylko niewielki procent ogólnego potencjału, jakim dysponują SZ FR, jest on w zupełności wystarczający do realizacji zadań z zakresu ochrony i obrony granic powietrznych oraz obiektów i ładunków specjalnych. Ponadto nie należy zapominać, że w realizacji zadań takich jak zapewnienie bezpieczeństwa transportu i działalności gospodarczej są one wspierane przez siły i środki dyslokowane w części kontynentalnej ZOW. Posiadany potencjał lotniczy pozwala również na realizację wszystkich funkcji przypisanych sile militarnej jako narzędziu polityki zagranicznej państwa. Słuszną więc będzie teza, że lotnictwo SZ FR posiada zdolności do skutecznej ochrony rosyjskich interesów w basenie Morza Bałtyckiego.

Aktywność lotnictwa Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej w kontekście ochrony jej interesów w rejonie Morza Bałtyckiego

Wykorzystanie lotnictwa SZ FR jako narzędzia do ochrony jej interesów w basenie Morza Bałtyckiego nie dotyczy jedynie bezpośredniej obecności w jego przestrzeni powietrznej lub w Obwodzie Kaliningradzkim. Nie należy zapominać, że skuteczne działania polityczne z jego wykorzystaniem, w odniesieniu do państw nadbałtyckich takich jak: Litwa, Łotwa, Estonia czy Finlandia, mogą odbywać się również od strony ich wschodniej granicy z FR. Oddziaływanie na Polskę może natomiast być realizowane od strony Białorusi, z którą na podstawie *Umowy o utworzeniu Państwa Związkowego z 8 grudnia 1999 roku*⁵⁹ FR tworzy Związek Rosji i Białorusi (ZRiB) oraz blisko współpracuje w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw, we wszystkich aspektach jej aktywności⁶⁰. Dodatkowo nie można nie uwzględnić sytuacji mającej miejsce we wschodniej części Ukrainy. Zauważmy, że przekłada się ona w sposób jednoznaczny na sytuację również w rejonie Morza Bałtyckiego. Po pierwsze powiązana jest ona ze wzrostem napięć na linii NATO Rosja, którego członkami jest większość państw nadbałtyckich, a po drugie rozgrywa się na terytorium państwa bezpośrednio graniczącego z krajem nadbałtyckim czyli Polską.

⁵⁹ Договор о создании Союзного государства, Москва, 8 декабря 1999 г.

⁶⁰ M. Webber, *Russian policy towards the Soviet successor states*, [w:] M. Bowker, C Ross (red.), *Russia after the cold war*, Longman, Harlow, 2000, s. 246.

Analizując działania podejmowane przez FR w odniesieniu do krajów basenu Morza Bałtyckiego jak i w samej jego przestrzeni powietrznej nie trudno dostrzec zastosowanie praktycznie wszystkich sposobów wykorzystania SP, jako narzędzia do ochrony interesów państwa, opisanych przez D. Proektora. Obecnie, jedynym niewykorzystywanym jest jego bezpośrednie użycie do prowadzenia walki zbrojnej. Na poparcie postawionej tezy przeanalizujemy je wykorzystując do tego przykłady aktywności lotnictwa SZ FR, które miały miejsce w przeciągu dwóch ostatnich lat.

Jak wykazano wcześniej, SZ FR dysponują, na rozważanym kierunku działań, potencjałem lotniczym skutecznie realizującym, poprzez sam fakt jego istnienia, funkcję odstraszenia ewentualnego przeciwnika jak również spełniającym funkcję podtrzymywania równowagi sił⁶¹. Każda próba zachwiania *status quo*, przez którąkolwiek ze stron, np. poprzez rozmieszczenie dodatkowego potencjału lotniczego w rejonie państw bałtyckich, przez NATO, spotyka się z reakcją, często znacznie przewyższającą jej przyczynę, ze strony FR w postaci dostaw i rozmieszczenia na danym kierunku nowoczesnych samolotów⁶² i śmigłowców⁶³ lub też środków obrony powietrznej⁶⁴. Działania te są połączone z wykorzystaniem czynnika geostrategicznego i takim rozmieszczaniem posiadanych sił i środków by uzyskać dominującą pozycję w regionie i w efekcie oddziaływać na politykę państw nadbałtyckich.

Lotnictwo SZ FR jest również powszechnie wykorzystywane jako środek nacisku politycznego oraz poprzez udział w manewrach wojskowych, jako element demonstracji siły. Wspomnieć wystarczy sytuację, która miała miejsce 17 czerwca 2014 roku kiedy w przestrzeni powietrznej Morza Bałtyckiego stwierdzono działalność grupy rosyjskich samolotów. W jej skład wchodziły bombowce strategiczne Tu-22, samolot WWiN typu A-50, samolot rozpoznania elektronicznego An-26RTR oraz osłaniające ich działalność samoloty myśliwskie typu Su-27⁶⁵. Samo pojawienie się w pobliżu granic państw bałtyckich grupy samolotów w takim składzie, wykonującej jakoby

⁶¹ Równowagę tą należy rozumieć poprzez pryzmat NATO a nie poszczególnych państw bałtyckich.

⁶² *Western MD units receive newest multirole fighters Su-35 and Su-30SM*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062207@egNews, [dostęp: 31.10.2015].

⁶³ *Western MD army aviation receives multipurpose attack helicopters Mi-35*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12071181@egNews [dostęp: 09.12.2015].

⁶⁴ *Leningrad Region Air Defence formation completed re-equipment with modern AA missile systems*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12066708@egNews [dostęp: 26.11.2015]; *Western MD motorized rifle brigade received AA missile systems Strela-10MN*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12070553@egNews [dostęp: 03.12.2015].

⁶⁵ *Air Forces Monthly*, nr 319, Październik 2014, s. 55.

loty szkoleniowe, mogło mieć wyłącznie za cel zaznaczenie swojej obecności oraz demonstrację możliwości bojowych.

Kolejnym przykładem demonstracji siły, jak również sposobem na umacnianie jedności w *tonie sojuszników* są prowadzone z wielkim rozmachem, cyklicznie od 2009 r., wspólne białorusko-rosyjskie ćwiczenia pk. *Zachód i Tarcza Związku*⁶⁶. W *Tarczy Związku-2015*, która prowadzona była między innymi w przestrzeni powietrznej Obwodu Kaliningradzkiego i Morza Bałtyckiego⁶⁷, zaangażowanych było łącznie około 80 statków powietrznych różnego typu, w tym śmigłowce Mi-8, Mi-24, Ka-52 oraz samoloty Su-24, Su-25 i Su-27⁶⁸.

Z kolei przykładem „obecności wojskowej” jest rozmieszczenie w Bazie Lotnictwa Taktycznego (m. Baranowicze) klucza samolotów Su-27 oraz plany rozmieszczenia kolejnych samolotów i budowy bazy lotnictwa FR na terenie Białorusi. Zgodnie z zapowiedziami miały to być dodatkowe 12 lub 24 samoloty najprawdopodobniej również typu Su-27⁶⁹.

Lotnictwo SZ FR wykorzystywane jest również jako środek zamierzonego wzmagania napięcia. Przykładem na to jest znaczny wzrost jego aktywności w przestrzeni powietrznej Morza Bałtyckiego od czasu rozpoczęcia działań na Ukrainie i związanych z tym reperkusji ze strony zarówno Unii Europejskiej jak i NATO. W 2014 r. lotnictwo NATO pełniące dyżur w ramach *Baltic Air Policing* było podrywane w celu przechwyty samolotów rosyjskich 113 razy, gdy dla porównania w 2013 r. tylko 47, a w 2012 r. 44 razy⁷⁰. W ostatnim czasie wzrosła również liczba niezapowiedzianych sprawdzeń gotowości bojowej, którymi objęte są całe okręgi wojskowe lub wydzielone jednostki z ich składu. Z racji swojej skali są to przedsięwzięcia, budzące duże zaniepokojenie państw, w pobliżu granic których mają miejsce. Ostatnia taka inspekcja, którą objęto całość lotnictwa SZ FR dyslokowanego w Obwodzie Kaliningradzkim miała miejsce pod koniec października 2015

⁶⁶ Prowadzone naprzemiennie co dwa lata.

⁶⁷ *Russian-Belarusian operational exercise Union Shield – 2015 has finished*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12056399@egNews [dostęp: 17.10.2015].

⁶⁸ *Western MD aviation to be involved in the Russian-Belarusian operational exercise Union Shield-2015*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12053994@egNews [dostęp: 09.12.2015].

⁶⁹ J. Felsztyński, M. Tomaszewicz, *Rozpoczął się anszlus Białorusi*, Newsweek Polska, <http://swiat.newsweek.pl/rosja-i-ukraina-rozpoczal-sie-anszlus-bialorusi>, artykuły, 371010, 1.html [dostęp: 10.10.2015].

⁷⁰ J. Sabak, *113 interwencja myśliwców NATO nad Bałtykiem*, Defence 24, publikacja dostępna online: <http://www.defence24.pl/157647,113-interwencja-mysliwcow-nato-nad-baltykiem> [dostęp: 10.12.2015].

roku. Podniesienie gotowości bojowej całości sił i środków, realizowanie zadań we współdziałaniu z MW⁷¹, pozoracja celów dla środków OP⁷² oraz wykonywanie szeregu innych działań zarówno w dzień jak i w nocy⁷³, nie sprzyja poprawie i budowaniu relacji dobrosąsiedzkich.

Większość przytoczonych przykładów oraz sytuacji wykorzystania lotnictwa do prowadzenia przez FR polityki zagranicznej w basenie Morza Bałtyckiego miała miejsce w przeciągu ostatnich kilku miesięcy. Zasadnicza część została przywołana na podstawie informacji zamieszczanych na oficjalnej stronie Ministerstwa Obrony FR, jednakże należy pamiętać, że jest to tylko pewien mały wycinek pełnego obrazu zaangażowania i użycia lotnictwa SZ FR do prowadzenia działań w kontekście ochrony rosyjskich interesów w rejonie Morza Bałtyckiego.

Reasumując, lotnictwo SZ FR jest wykorzystywane przez władze rosyjskie jako jeden z istotnych instrumentów do prowadzenia i ochrony jej interesów w basenie Morza Bałtyckiego. W najbliższym czasie nie należy spodziewać się zmniejszenia, lecz raczej wzrostu aktywności tego typu działalności. Na sytuację tą będą miały na pewno wpływ plany Rosji dotyczące budowy gazociągu *Nord Stream 2*. Dodatkowo nie należy wykluczać podjęcia przez nią działań mających na celu powtórkę scenariusza rozgrywanego na Ukrainie w odniesieniu do państw nadbałtyckich będących do 1991 roku republikami ZSRR. Szczególnie druga z wymienionych przyczyn może spowodować znaczący wzrost działalności lotnictwa w rejonie basenu Morza Bałtyckiego.

Zakończenie

Podsumowując rozważania dotyczące sposobu wykorzystywane lotnictwo SZ FR do ochrony jej interesów w rejonie Morza Bałtyckiego należy stwierdzić, że stanowi ono jeden z głównych instrumentów do jej prowadzenia. Wykorzystywane jest zarówno do odstraszenia konwencjonalnego jak i atomowego, jako środek do budowania i wzmacniania sojuszy oraz jako

⁷¹ *Crews of Baltic Fleet anti-submarine helicopters performed bombing of the simulated enemy submarine*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062226@egNews [dostęp: 02.11.2015].

⁷² *Air defence missile units of the Baltic Fleet repelled air attack of simulated enemy*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, dostępne online: http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062222@egNews [dostęp: 02.11.2015].

⁷³ *Su-24 bomber crews of the Baltic Fleet naval aviation performed practical bombardment*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062246@egNews, [dostęp: 02.11.2015]; *Crews of the Baltic Fleet naval aviation performed night flights within unannounced combat readiness inspection*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony FR, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062193@egNews [dostęp: 02.11.2015].

narzędzie do demonstracji siły i środek nacisku w czasie negocjacji międzynarodowych. Jego zastosowanie jest podyktowane faktem relatywnie krótkiej linii brzegowej Morza Bałtyckiego należącej do FR oraz posiadania przez nią tylko dwóch bałtyckich portów. Nie bez znaczenia pozostają również jego zalety w postaci elastyczności użycia, szybkości reakcji, dużej siły ognia czy możliwości szybkiej zmiany wysiłku oraz niski potencjalny poziom strat w ludziach. Co równie istotne, jego działania na rzecz polityki zagranicznej są spójne z zadaniami im przypisanymi w Doktrynie Wojennej FR, a tym samym posiadają legitymację prawną.

Ponadto należy podkreślić fakt, że zadania lotnictwa SZ FR wynikające z Doktryny Wojennej FR oraz realizacja przez nie funkcji przypisanych sile militarnej jako instrumentowi ochrony interesów państwa, nie pozostają w oderwaniu od posiadanego przez nie potencjału. Jego rozmieszczenie nie tylko w części kontynentalnej FR, ale również w Obwodzie Kaliningradzkim, jest zaletą pozwalającą lotnictwu nie tylko w pełni wypełniać rolę ochrony rosyjskich interesów w basenie Morza Bałtyckiego, ale dodatkowo stawiającą je w korzystnej sytuacji strategicznej pozwalając na oddziaływanie z dwóch kierunków jednocześnie.

Umocnianie wpływów w rejonie basenu Morza Bałtyckiego należy i będzie należeć do ważnych interesów FR, co znajduje swoje odzwierciedlenie w dokumentach dyrektywnych. Podyktowane jest to faktem przebiegu po jego dnie gazociągu, łączącego FR z Niemcami przy pominięciu m.in. Polski, oraz planach budowy kolejnej jego nitki. Ponadto, pomimo że Litwa, Łotwa i Estonia są członkami NATO i UE Rosja nigdy do końca nie zrezygnowała z planów odzyskania ich, jako swojej strefy wpływów. Wydarzenia ostatnich lat mające miejsce na arenie międzynarodowej, w tym aneksja Krymu, jak również wzmacnianie potencjału militarnego Obwodu Kaliningradzkiego oraz wzdłuż granicy kontynentalnej części FR z krajami bałtyckimi jedynie potwierdzają powyższą tezę.

Zaangażowanie lotnictwa FR w Syrii oraz związana z tym kampania informacyjna mająca na celu ukazanie go, jako wiodącej siły militarnej, zarówno w możliwościach jak i w posiadanej i wykorzystywanej technologii, pokazują jak duże znaczenie odgrywa ono w polityce zagranicznej FR. Nie jest więc zaskoczeniem tak szerokie jego wykorzystanie jako instrumentu ochrony jej interesów w rejonie basenu Morza Bałtyckiego.

Bibliografia

1. Air Forces Monthly, nr 319, Październik 2014.
2. Balcerowicz Bolesław, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, SCHOLAR, Warszawa, 2006.
3. Beaufre Andre, *Wstęp do strategii*, MON, Warszawa, 1965.

4. Bryc Agnieszka, *Koncepcja bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej*, [w:] Zięba Ryszard (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, 2008.
5. Kanet Roger, *Russia Re-Emerging Great Power*, Palgrave Macmillan, New York, 2007.
6. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 02.04.1997 roku*.
7. Koziej Stanisław, *Teoria sztuki wojennej*, Bellona, Warszawa, 1993.
8. Malak Kazimierz, *Polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne Rosji*, Biuro Prasy i Informacji MON, Warszawa, 1996.
9. Poss James O., *Air Power: The New Gunboat Diplomacy?*, Naval War College R.I, Newport, 1994.
10. Proektor Daniil, *Siła militarna we współczesnym świecie*, MON, Warszawa, 1985.
11. Shaud John A., *Air Force Strategy Study 2020-2030*, Air University Press, Maxwell, 2011.
12. *The Military Balance 2014*, International Institute of Strategic Studies (IISS), 2014.
13. Webber Mark, *Russian policy towards the Soviet successor states*, [w:] Bowker Mike, Ross Cameron (red.), *Russia after the cold war*, Longman, Harlow, 2000.
14. Военная доктрина Российской Федерации утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 25 декабря 2014 г.
15. Договор о создании Союзного государства, Москва, 8 декабря 1999 г.
16. Конституция Российской Федерации принята Всенародным голосованием 12 декабря 1993 г.
17. Концепция внешней политики Российской Федерации Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 12 февраля 2013 г.
18. Основных положений концепции внешней политики Российской Федерации от 23 апреля 1993 г.
19. Указ от 2 ноября 1993 г. N 1833 Основные Положения Военной Доктрины Российской Федерации.
20. Указ от 7 мая 1992 г. N 466 О Создании Вооруженных Сил Российской Федерации.
21. Федеральный закон „О безопасности”.

Źródła internetowe

1. *Air defence missile units of the Baltic Fleet repelled air attack of simulated enemy*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062222@egNews.
2. *Crews of Baltic Fleet anti-submarine helicopters performed bombing of the simulated enemy submarine*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji

Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062226@egNews.

3. *Crews of the Baltic Fleet naval aviation performed night flights within unannounced combat readiness inspection*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062193@egNews.

4. Felsztyński Jurij, Tomaszkiwicz Marta, *Rozpoczął się anszlus Białorusi*, Newsweek Polska, <http://swiat.newsweek.pl/rosja-i-ukraina-rozpoczal-sie-anszlus-bialorusi,artykuly,371010,1.html>.

5. <http://www.mil.ru>.

6. *Leningrad Region Air Defence formation completed re-equipment with modern AA missile systems*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12066708@egNews.

7. *Russian-Belarusian operational exercise Union Shield – 2015 has finished*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12056399@egNews.

8. Sabak Juliusz, *113 interwencja myśliwców NATO nad Bałtykiem*, Defence24, <http://www.defence24.pl/157647,113-interwencja-mysliwcow-nato-nad-baltykiem>.

9. *Su-24 bomber crews of the Baltic Fleet naval aviation performed practical bombardment*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062246@egNews.

10. *Western MD army aviation receives multipurpose attack helicopters Mi-35*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12071181@egNews.

11. *Western MD aviation to be involved in the Russian-Belarusian operational exercise Union Shield-2015*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12053994@egNews.

12. *Western MD motorized rifle brigade received AA missile systems Strela-10MN*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12070553@egNews.

13. *Western MD units receive newest multirole fighters Su-35 and Su-30SM*, oficjalna strona Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12062207@egNews.

RUSSIAN FEDERATION'S AIR FORCES AS A TOOL OF PROTECTING ITS INTERESTS IN THE BALTIC SEA

Abstract: The turn of the century marks a time of intensive changes occurring in the Russian Federation's foreign policy, as well as in its Air Forces' structures, tasks and equipment. In the light of events taking place on the international arena, it is vital, particularly from Poland's perspective, what is Russia's approach to the issue of protecting its interests in the Baltic Sea.

Against this background, the author of the article leads a discussion aiming at determining the significance and method to employ the Russian Federation's Air Forces to protect its interests in the Baltic Sea basing on Russian normative documents, functions that air force may perform in order to protect the interests of a given country and examples of Russian Air Forces' activities.